

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ЕКОЛОГІЯ

УДК 504.064

*Гевко Р.Б.,
д-р техн. наук, професор, завідувач кафедри
менеджменту біоресурсів і природокористування
Дзядикевич Ю.В.,
д-р техн. наук, професор,
Малевиц Н.Ю.,
аспірант кафедри менеджменту
біоресурсів і природокористування
Тернопільський національний економічний університет*

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Постановка проблеми. Україна має високий природний і ресурсний потенціал, який дозволяє забезпечити населення власними продуктами сільськогосподарського виробництва та водночас експортувати частину урожаю. Це забезпечує надходження капіталу в країну. Оскільки сільське господарство є важливою бюджетотворчою ланкою економіки країни, то підхід до системи управління сільськогосподарськими підприємствами вимагає подальшого розвитку. В країнах ЄС впроваджується система екологічного менеджменту, яка дасть змогу підвищити рівень екологічної безпеки сільськогосподарського виробництва та сприятиме вибору оптимальних ресурсощадних і екологічно безпечних технологій виробництва продукції [1]. У зв'язку з цим, вивчення впливу екологічних аспектів на забезпечення конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції є актуальною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтеграції системи екологічного менеджменту в загальну систему управління сільськогосподарськими підприємствами висвітлена в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме: В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюка, Т.П. Галушкіної, С.М. Литвака, Г. Добиша, Л. Ернандеса, А. Чекереса та ін [1-3]. Однак окремі аспекти, які сприяють вирішенню цієї проблеми, висвітлені недостатньо, що зумовило необхідність подальшого їх детального вивчення.

Постановка завдання. Метою роботи є вивчення екологічних аспектів, які впливають на процес виробництва сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємства аграрного сектору економіки, за даними Державної служби статистики України, в 2013–2015 роках не збільшили випуск сільгосппродукції [2]. Необхідно зазначити, що виробництво продукції не завжди є економічно вигідним для виробника, оскільки на процес виготовлення сільгосппродукції впливає ціла низка чинників, а саме:

- великий практичний досвід фахівців аграрного сектору;
- наявність системи менеджменту на підприємствах аграрної галузі;
- застосування ресурсощадливих екологічно безпечних технологій виробництва сільськогосподарської продукції;
- попит на ринку сільськогосподарської продукції;
- якість сільгосппродукції та її сертифікація;
- рівень маркетингу на підприємстві;
- застосування системи внутрішнього та зовнішнього контролю за процесом функціонування підприємства.

Конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію можуть реалізувати лише ті підприємства, які виробляють продукцію, що відповідає міжнародним стандартам серії ISO 9000 та іншим вимогам [1]. Сертифікація продукції дає можливість реалізувати не лише сировину, а й готовий продукт. Це можливо у випадку впровадження системи екологічного менеджменту в загальну систему управління підприємством. Міжнародна практика свідчить про те, що вимоги до еколого-економічної політики країн щорічно підвищуються. Відсутність системи екологічного менеджменту на підприємствах аграрного сектору призводить до зменшення обсягів зовнішньої торгівлі

сільськогосподарськими товарами з різними країнами. Це зумовлено посиленням у міжнародній торгівлі вимог до якості та сертифікації продукції, робіт і послуг із урахуванням впливу сільськогосподарського виробництва на стан довкілля. Екологічне сільськогосподарське виробництво має охоплювати весь технологічний цикл: виробництво, транспортування, переробку, зберігання та реалізацію продукції споживачу [3]. Відповідність продукції підприємств аграрного сектору міжнародним екологічним стандартам позитивно впливатиме на обсяги експорту сільгосппродукції України. Реалізація технології органічного виробництва сільськогосподарської продукції може задовольнити такі потреби:

- відтворення родючості ґрунтів і охорону довкілля;
- підвищення ефективності та прибутковості сільськогосподарського виробництва;
- зміцнення експортного потенціалу країни;
- забезпечення ринку екологічно чистою та якісною продукцією;
- підвищення іміджу України як виробника та експортера екологічно чистої продукції.

За визначенням Міжнародної Федерації органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), органічне сільськогосподарське виробництво – це сільськогосподарська система, яка сприяє збереженню довкілля. Органічне сільське господарство не використовує хімічно синтезованих добрив, пестицидів і інших хімічних препаратів. Його основна мета – це виробництво екологічно чистої продукції, збереження родючості ґрунту, використання відновлювальних ресурсів у сільському господарстві та зменшення рівня забруднення довкілля [4]. Щорічний приріст екологічно чистої продукції на світовому ринку досягає 25%, а в країнах ЄС – 15%. Найбільший попит на таку продукцію спостерігається в Німеччині, Італії та Франції [5]. Україна має необхідний земельний потенціал для розвитку органічного сільськогосподарського виробництва [6]. Вітчизняне органічне сільське господарство залишається поза законодавчим полем, що ускладнює його розвиток і впровадження механізму стимулювання та створення умов для відновлення природних ресурсів.

Впровадження системи екологічного менеджменту в систему управління сільськогосподарськими підприємствами сприятиме вибору оптимального варіанта управлінського рішення щодо методики ведення господарювання, вибору технології виробництва продукції та оцінювання його впливу на стан довкілля. Необхідними умовами функціонування сільськогосподарських підприємств у системі екологічного менеджменту є:

- розроблення екологічної політики;
- сертифікація продукції відповідно до стандартів ДСТУ ISO 9000 та її виробництво відповідно до вимог стандарту ДСТУ ISO 14000;
- періодичне оцінювання результатів діяльності підприємства, ефективності впроваджених технологій і способів виробництва продукції;
- ефективність функціонування системи екологічного менеджменту та впливу підприємства на стан навколишнього природного середовища за допомогою періодичного проведення екологічного аудиту;
- постійне поліпшення якісних характеристик виробництва, що позитивно впливатиме на економічний результат діяльності підприємства [2].

Такий підхід до системи управління сільськогосподарськими підприємствами забезпечить здійснення постійного аналізу та визначення оптимального варіанта під час прийняття рішення. Вибір науково обґрунтованої моделі виробництва продукції зменшить негативні наслідки та мінімізує рівень витрат енергетичних, трудових і фінансових ресурсів, що підвищить економічну ефективність виробничого процесу.

Отже, необхідною умовою виходу підприємств аграрного сектору із кризової ситуації є зміна підходу до системи управління за допомогою її удосконалення, яке передбачає інтеграцію системи екологічного менеджменту до загальної системи управління.

Завдання держави окреслити стратегічні напрями екологічного, безпечного розвитку аграрної сфери, яка здатна забезпечити продовольчу незалежність, охорону та відтворення природних ресурсів. Стратегія раціонального використання земельних ресурсів охоплює планування й управління їх використання та поетапний перехід до системи консервації і відновлення якості земель. Основою охорони й відновлення земельних ресурсів України є оптимізація співвідношення ріллі і екологостабілізуювальних угідь в умовах інтенсифікації та екологізації агропромислового комплексу. На землях, які перебувають в інтенсивному обробітку, необхідно докорінно змінити структуру посівних площ у сівозмінах так, щоб за вирощування на них польових культур підвищувалася родючість ґрунтів [4]. Екологічно чистою продукцією вважають таку продукцію, яка одержана шляхом використання екологічно чистих природних ресурсів і технологій виробництва та за якісними параметрами відповідає чинним стандартам і прийнятним санітарно-гігієнічним нормам [7].

Сучасний стан природних ресурсів вимагає їх вартісної оцінки, що дозволить встановити розмір плати за їхнє використання та витрати на відновлення. Наприклад, з метою забезпечення відновлення природних ресурсів і охорони довкілля Уряд США застосовує два важелі впливу на сільгоспвиробників. Перший – це часткове відшкодування витрат, які пов'язані з екологізацією виробничої діяльності, другий – стимулюючі виплати фермерам. Максимальний розмір виплат не

перевищує 75% вартості витрат, які пов'язані з екологізацією виробничої діяльності. Стимулюючі виплати надаються фермерам з метою реалізації ними одного або декількох видів діяльності з управління використання природних ресурсів.

У країнах ЄС реалізуються екологічні напрями, які охоплюють: виведення з обігу еродованих земель і компенсацію фермерам часткової втрати доходу від виведення їх з експлуатації. На законсервованих землях вирощують нехарчові культури (ріпак для виробництва біодизеля, біомасу для енергетичних цілей). Другим напрямом є виплата фермерам дотації за зменшення застосування міңдобрив і пестицидів, тим самим стимулюється екстенсивне землеробство та створюються умови для використання природної родючості ґрунтів. Третій напрям – це цілеспрямована підтримка спеціальних агроекологічних заходів, які є інструментом забезпечення сільського розвитку.

Надмірне застосування в сільськогосподарському виробництві отрутохімікатів, мінеральних добрив і генетично модифікованих організмів призвело до виснаження природних ресурсів і забруднення довкілля, особливо це позначилося на стані водних ресурсів. Значні обсяги води використовуються на зрошенні, а також застосування у виробничих процесах хімічних речовин призводить до забруднення поверхневих і підземних водних джерел. У країнах ЄС для кількісної оцінки екологічно небезпечної підприємницької діяльності застосовуються такі заходи, а саме: попередження та компенсація за спричинені забруднення здійснюється за рахунок забруднювача довкілля, для реалізації екологічно безпечного розвитку агропромислового комплексу держава виділяє значні фінансові ресурси. Сільгоспвиробники погоджуються на впровадження заходів щодо збереження довкілля – не застосовувати технології, що можуть наносити шкоду відновленню природних ресурсів. У європейських країнах жорстко контролюється використання у підприємствах АПК екологонебезпечних засобів, їх вплив на довкілля, а також заходи щодо захисту ґрунтів, водних ресурсів і збереження та розвитку біорізноманіття [7].

Світовий досвід показує, що ринкові механізми є дієздатними для досягнення цілей сталого розвитку. За допомогою цінних сигналів можна впливати на поведінку суб'єктів підприємницької діяльності, при цьому отримується не тільки прибуток, але й досягаються екологічні цілі. Ринкові інструменти, що використовуються при реалізації екологічних програм, можна поділити на шість основних категорій:

1. Система платежів за забруднення.
2. Система торгівлі дозволами на забруднення.
3. Депозитарно-компенсаційна система.
4. Система зменшення ринкових бар'єрів.
5. Ліквідація державних субсидій.
6. Система інформаційного забезпечення.

Ефективна дія економічного механізму використання природних ресурсів може бути досягнута у випадку поєднання економічних і організаційних форм господарювання, які направлені на випуск максимального обсягу продукції при мінімальних витратах ресурсів і впливу на довкілля [8]. Одним із дієвих державних інструментів ефективного використання природних ресурсів є акумуляція внутрішніх фінансових ресурсів у вигляді екологічного податку, який виконує водночас фіскальну та компенсаційну функції [9]. Раціональне природокористування забезпечується завдяки впровадженню ефективних економічних механізмів управління природними ресурсами, використанню маловідходних і безвідходних технологій, ефективних систем і засобів контролю за використанням та збереженням ресурсів і захистом довкілля від забруднення [10].

Світова практика підтверджує, що система екологічного менеджменту залежить від ефективності економічного механізму природокористування, який поєднує регулятори примусово-обмежувального характеру з регуляторами стимулюючо-компенсаційного характеру. Вони забезпечують сприятливі умови для збереження довкілля, а також сприяють реалізації екологічно безпечних технологій і методів господарювання. Чинником, який забезпечує раціональне використання та охорону природних ресурсів є застосування економічних методів управління. Повинна бути передбачена економічна відповідальність за природні ресурси, створені умови для матеріальної зацікавленості підприємств у розробці та впровадженні досягнень науки і техніки, водночас повинні застосовуватися як заохочувальні засоби, так і санкції за порушення норм і правил природокористування. Приймаючи до уваги еколого-економічний стан в Україні, необхідно зазначити, що держава повинна сформулювати такий економічний механізм природокористування, який би впливав на джерела забруднення. Вчені-економісти [11–17] вважають, що економічний механізм є інструментом політики регулювання, що дозволяє оперувати цінами, виправляючи недоліки ринку, пов'язані з неточним обсягом витрат від забруднення довкілля та вигоди від його контролю. Водночас рівень забруднення довкілля залежить від досконалості виробничого процесу, його екологічної орієнтованості, від техніко-екологічних характеристик виробничого устаткування та рівня його спрацювання. В Україні важливе значення має застосування економічного механізму природокористування та забезпечення природоохоронної діяльності, який передбачає запровадження плати за користування природними ресурсами та за забруднення довкілля. Необхідно також

заохочувати підприємства, які застосовують маловідходні та ресурсозберігаючі технології. Забруднення довкілля повинно бути не вигідним для суб'єктів підприємницької діяльності. Конкуреноспроможність національної економіки має підвищуватися за рахунок зменшення споживання природних ресурсів і шкідливих викидів. Екологічний напрям розвитку економіки нашої країни зумовлений низкою причин, а саме:

- одним із чинників, які найбільше хвилюють розвинені країни, є екологічні проблеми;
- велика кількість екологічних проблем в Україні має транскордонний характер, а це дає можливість країні зайняти провідні позиції в міжнародних екологічних програмах;
- резервом інвестиційних коштів може бути екологічно орієнтоване вдосконалення виробничих процесів шляхом зменшення енергоємності та матеріалоємності одиниці продукції;
- актуальність розвитку екологізації в країні полягає в тому, що виробництво екологічно чистих товарів і послуг є сферою виробництва, яка опирається на потужний науковий потенціал України;
- екологізація економіки – це випуск екологічно чистої продукції, яка має міжнародне визнання, а для її реалізації можуть бути залучені кошти різних міжнародних фондів і багатих країн;
- підготовленість міжнародної громадськості до сприйняття «екологічні товари» [18].

В Україні запроваджено основні засади економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності, основними елементами якого є: екологічний податок, грошові стягнення за шкоду, заподіяну довкіллю, фінансування природоохоронних заходів і система зборів за соціальне використання природних ресурсів [19; 20].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, основою охорони й відновлення земельних ресурсів України є оптимізація співвідношення ріллі і екологостабілізуючих угідь в умовах інтенсифікації та екологізації агропромислового комплексу.

Бібліографічний список

1. Семенов В.Ф. Екологічний менеджмент : підручник / В.Ф. Семенов, О.Л. Михайлюк, Т.П. Галушкіна. – К. : Центр навч. літ. – 2004. – 407 с.
2. Литвак С.М. Екологічний менеджмент і аудит : навч. посіб. / С.М. Литвак. – К. : ВД «Професіонал». – 2005. – 112 с.
3. Шкурко Т. П. Органічне землеробство за розвинутого тваринництва / Т. П. Шкурко // Вісник аграрної науки. – 2017. – № 1. – С. 24–28.
4. Оцінювання екологічного стану ґрунтів земель сільськогосподарського призначення / Л.І. Моклячук, А. М. Ліщук, І.М. Городиська, І.П. Яцук // Вісник аграрної науки. – 2017. – № 1. – С. 52–56.
5. Willer H. Organic Agriculture Worldwide: Current Statistics [Електронний ресурс] / H. Willer // Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, Switzerland. – Режим доступу: www.fibl.org.
6. Сокольська Т. В. Світовий досвід та вітчизняна практика виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції / Т. В. Сокольська // Економіка та управління АПК. – 2012. – Вип. 7. – С. 49–54.
7. Кобзев І.С. Природокористування в аграрній сфері на засадах сталого розвитку / І.С. Кобзев // Агроінком. – 2012. – № 1–3. – С. 49–52.
8. Куриленко Н. О. Фінансові ресурси природокористування / Н.О. Куриленко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2005. – № 1. – С. 356–359.
9. Дзядикевич Ю. В. Управління процесами ефективного використання природних ресурсів / Ю.В. Дзядикевич // Інноваційна економіка. – 2014. – №2. – С. 99–104.
10. Дзядикевич Ю. В. Теоретичні і практичні аспекти ресурсозбереження / Ю.В. Дзядикевич, Б.Р. Гевко // Інноваційна економіка. – 2016. – №3–4. – С. 103–107.
11. Веклич О. «Екологічна ціна» економічного зростання України / О. Веклич, М. Шлапак // Економіка України. – 2012. – № 1. – С. 51–60.
12. Міщенко В.С. Економічний механізм природокористування / В.С. Міщенко // Економіка України. – 2001. – № 10. – С. 32–37.
13. Хвесик М.А. Інституціональна модель природокористування в умовах глобальних викликів : монографія / М.А. Хвесик, В.А. Голян. – К. : Кондор, 2007. – 480 с.
14. Капіталізація економіки України / За ред. В.М. Гейця, А.А. Гриценка. – К. : Інститут економіки та прогнозування, 2007. – 220 с.
15. Бистряков І.К. Природні ресурси як фактор активізації еколого-економічної діяльності / І.К. Бистряков // Економіст. – 2011. – № 4. – С. 8–22.
16. Голян В.А. Сфера природокористування в сучасних умовах: системні суперечності ринкових трансформацій та проблеми управління / В.А. Голян // Агросвіт. – 2008. – № 6. – С. 27–33.
17. Кушнір С.О. Інституціональні аспекти регулювання трансформаційних процесів у природно-ресурсній сфері / С.І. Кушнір // Економіст. – 2012. – № 11. – С. 52–55.
18. Іванова Т.В. Екологізація природокористування та політика ресурсозбереження в сучасних умовах / Т.В. Іванова // Економіка та держава. – 2011. – № 4. – С. 123–125.

19. Якимчук С. Економічні механізми управління природоохороною діяльністю / С. Якимчук // Економічний аналіз. Зб. наук. праць. Вип. 12. – 2013. – С. 348–351.
20. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06. 1991, №1264–XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

References

1. Semenov, V.F., Mykhailiuk, O.L. and Halushkina, T.P. (2004), *Ekolohichniy menedzhment* [Environmental Management], textbook, Tsentri navch. lit., Kyiv, Ukraine, 407 p.
2. Lytvak, S.M. (2005), *Ekolohichniy menedzhment i audyt* [Environmental Management and Auditing], tutorial, VD «Profesional», Kyiv, Ukraine, 112 p.
3. Shkurko, T.P. (2017), "Prospects of development of organic farming in connection with the developed animal husbandry", *News of agrarian sciences*, no. 1, pp. 24–28.
4. Mokliachuk, L.I., Lishchuk, A.M., Horodyska, I.M. and Yatsuk, I.P. (2017), "Assessment of ecological state of soils of the lands of agricultural purpose", *News of agrarian sciences*, no. 1, pp. 52–56.
5. Willer, H. "Organic Agriculture Worldwide: Current Statistics", Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick, Switzerland, available at: www.fibl.org. (access date June 01, 2017).
6. Sokolska, T. (2012), "World experience and national practice in production of ecologically clean agricultural products", *Ekonomika ta upravlinnia APK*, issue 7, pp. 49–54.
7. Kobziev, I.S. (2012), "The use of nature in the agrarian sphere on the principles of sustainable development", *Ahroinkom*, no. 1–3, pp. 49–52.
8. Kurylenko, N.O. (2005), "Financial resources of nature use", *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Seriya «Finansy i kredyt»*, no. 1, pp. 356–359.
9. Dzyadykevych, Yu.V. (2014), "Managing the processes of natural resources effective use", *Innovative economy*, no. 2, pp. 99–104.
10. Dzyadykevych, Yu.V. and Hevko, B.R. (2016), "Theoretical and practical aspects of resource saving", *Innovative economy*, no. 3–4, pp. 103–107.
11. Veklych, O. and Shlapak, M. (2012), "Ecological price" of the economic development of Ukraine", *Economy of Ukraine*, no. 1, pp. 51–60.
12. Mishchenko, V.S. (2001), "The economic mechanism of nature management", *Economy of Ukraine*, no. 10, pp. 32–37.
13. Khvesyuk, M.A. and Holyan, V.A. (2007), *Instytutsionalna model pryrodokorystuvannia v umovakh hlobalnykh vyklykiv* [Institutional model of nature management in conditions of global challenges], monograph, Kondor, Kyiv, Ukraine, 480 p.
14. Heiets, V.M and Hrytsenko, A.A. (Eds.) (2007), *Kapitalizatsiia ekonomiky Ukrainy* [Capitalization of economy of Ukraine], Instytut ekonomiky ta prohnozuvannya, Kyiv, Ukraine, 220 p.
15. Bystriakov, I.K. (2011), "Natural resources as the factor of activation of environmental and economic activity", *Ekonomist*, no. 4, pp. 8–22.
16. Holian, V.A. (2008), "The sphere nature usage in modern conditions: systemic contradictions market transformation and governance problems", *Ahrosvit*, no. 6, pp. 27–33.
17. Kushnir, S. (2012), "Institutional aspects of transformational processes' regulation in natural and resource region's field", *Ekonomist*, no. 11, pp. 52–55.
18. Ivanova, T.V. (2011), "Ecologization of nature management and resource saving policy in modern conditions", *Ekonomika ta derzhava*, no. 4, pp. 123–125.
19. Yakymchuk, S. (2013), "Economic mechanisms of environmental management in Rivne region", *Ekonomichniy analiz. Zb. nauk. prats*, issue 12, part 1, pp. 348–351.
20. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Environmental Protection" from 25.06.1991, №1264 –XII, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (access date June 01, 2017).

Гевко Р.Б., Дзядикевич Ю.В., Малевич Н.Ю. ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Мета. Вивчення екологічних аспектів, які впливають на процес виробництва сільськогосподарської продукції.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання. Були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: абстрактно-логічний, дедуктивний і узагальнення. Використовуючи абстрактно-логічний метод, були окреслені основні чинники, які впливають на виробництво сільськогосподарської продукції. За допомогою дедуктивного методу проаналізовано засади технології органічного виробництва сільськогосподарської продукції. На основі узагальнення наукових джерел, присвячених проблемі вивчення впливу екологічних аспектів на забезпечення конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, досліджено екологічні аспекти процесу виробництва сільськогосподарської продукції.

Результати. Встановлено, що конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію можуть реалізувати лише ті підприємства, які виробляють продукцію, що відповідає міжнародним стандартам серії ISO 9000 та іншим вимогам. Встановлено, що сертифікація продукції дає можливість реалізувати не лише сировину, а й готовий продукт. Це можливо у випадку впровадження системи екологічного менеджменту в загальну систему управління підприємством. Визначено, що відсутність системи екологічного менеджменту на підприємствах аграрного сектору приводить до зменшення обсягів зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими товарами з різними країнами. Це зумовлено посиленням у міжнародній торгівлі вимог до якості та сертифікації продукції, робіт і послуг, із урахуванням впливу сільськогосподарського виробництва на стан довкілля. Обґрунтовано, що екологічне сільськогосподарське виробництво має охоплювати весь технологічний цикл: виробництво, транспортування, переробку, зберігання та реалізацію продукції споживачу. Виявлено, що відповідність продукції підприємств аграрного сектору міжнародним екологічним стандартам позитивно впливатиме на обсяги експорту сільгосппродукції України. Показано, що органічне сільське господарство не використовує хімічно синтезованих добрив, пестицидів і інших хімічних препаратів. Його основна мета – це виробництво екологічно чистої продукції, збереження родючості ґрунту, використання відновлювальних ресурсів у сільському господарстві та зменшення рівня забруднення довкілля. Визначено, що екологічно чистою продукцією вважають таку продукцію, яка одержана шляхом використання екологічно чистих природних ресурсів і технологій виробництва та за якісними параметрами відповідає чинним стандартам і прийнятим санітарно-гігієнічним нормам.

Наукова новизна. Доведено, що в Україні важливе значення має застосування економічного механізму природокористування та забезпечення природоохоронної діяльності, який передбачає запровадження плати за користування природними ресурсами та за забруднення довкілля.

Практична значущість. В Україні необхідно заохочувати підприємства, які застосовують маловідходні та екологічно чисті технології. Забруднення довкілля повинно бути не вигідним для сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: довкілля, природні ресурси, екологія, механізм управління, регулювання, конкурентоспроможність, земельні ресурси, родючість ґрунту.

Hevko R.B., Dziadykevych Yu.V., Malevych N.Yu. ENVIRONMENTAL ASPECTS OF AGRICULTURAL PRODUCTION

Purpose. The aim of the article is to study the ecological aspects that influence the process of production of agricultural products.

Methodology of research. The methodological basis of the research is the dialectical method of scientific knowledge. The following common scientific and special research methods are used in the article, namely: abstract and logical, deductive and generalization. Using the abstract and logical method, the main factors influencing the production of agricultural products are outlined. Using the deductive method, the principles of organic production of agricultural products are analyzed. The ecological aspects of the process of production of agricultural products are researched on the basis of the generalization of scientific sources devoted to the problem of studying the impact of environmental aspects on the provision of competitive agricultural products.

Findings. It is established that competitive agricultural products can only be realized by enterprises that produce products that meet the international standards of the ISO 9000 series and other requirements. It is also established that product certification enables to realize not only raw material but also finished product. This is possible if the environmental management system is implemented into the general enterprise management system. It is determined that the absence of the ecological management system at the enterprises of the agrarian sector leads to a decrease in the volume of foreign trade of agricultural products with different countries. This is due to the increasing requirements for quality and certification of products in international trade, works and services, taking into account the impact of agricultural production on the state of the environment. It is substantiated that ecological agricultural production should cover the entire technological cycle: production, transportation, processing, storage and realization of consumer products. It is revealed that the compliance of products of agricultural sector enterprises with international ecological standards will positively influence the volumes of export of agricultural products in Ukraine. It is shown that organic agriculture does not use chemically synthesized fertilizers, pesticides and other chemical preparations. Its main objective is the production of environmentally friendly products, the maintenance of soil fertility, the use of renewable resources in agriculture and the reduction of environmental pollution. It has been determined that ecologically pure products consider such products, which were obtained using ecologically pure natural resources and production technologies and according to qualitative parameters, correspond to the current standards and accepted sanitary-and-hygienic standards. Its main objective is the production of environmentally pure products, the maintenance of soil fertility, the use of renewable resources in agriculture and the reduction of environmental pollution. It is determined that ecologically pure products consider such products, which are obtained using ecologically pure natural resources and production technologies and according to qualitative parameters, correspond to the current standards and accepted sanitary and hygienic standards.

Originality. It is proved that the use of the economic mechanism of nature use and the provision of environmental protection activities, which involves the introduction of fees for the use of natural resources and pollution of the environment, is important in Ukraine.

Practical value. It is necessary to encourage enterprises in Ukraine that use low-waste and environmentally friendly technologies. Pollution of environment should be unprofitable for agricultural enterprises.

Key words: environment, natural resources, ecology, management mechanism, regulation, competitiveness, land resources, soil fertility.

Гевко Р.Б., Дзядикевич Ю.В., Малевич Н.Ю. ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

Цель. Изучение экологических аспектов, которые влияют на процесс производства сельскохозяйственной продукции.

Методика дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання. Були використані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: абстрактно-логічний, дедуктивний та узагальнення. Використовуючи абстрактно-логічний метод, були окреслені основні фактори, які впливають на виробництво сільськогосподарської продукції. З допомогою дедуктивного методу проаналізовані основи технології органічного виробництва сільськогосподарської продукції. На основі узагальнення наукових джерел, присвячених проблемі впливу екологічних аспектів на забезпечення конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції, досліджені екологічні аспекти процесу виробництва сільськогосподарської продукції.

Результати. Встановлено, що конкурентоспроможну сільськогосподарську продукцію можуть реалізувати тільки ті підприємства, які виробляють продукцію, що відповідає міжнародним стандартам серії ISO 9000 та іншим вимогам. Встановлено, що сертифікація продукції дає можливість реалізувати не тільки сировину, а й готовий продукт. Це можливо в разі впровадження системи екологічного менеджменту в загальну систему управління підприємством. Визначено, що відсутність системи екологічного менеджменту на підприємствах аграрного сектору призводить до зменшення обсягів зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими товарами з різними країнами.

Це обумовлено посиленням в міжнародній торгівлі вимог до якості та сертифікації продукції, робіт та послуг, з урахуванням впливу сільськогосподарського виробництва на стан навколишнього середовища. Обґрунтовано, що екологічне сільськогосподарське виробництво повинно охоплювати весь технологічний цикл: виробництво, транспортування, переробку, зберігання та реалізацію продукції споживачеві.

Виявлено, що відповідність продукції підприємств аграрного сектору міжнародним екологічним стандартам позитивно впливатиме на обсяги експорту сільськогосподарської України. Показано, що органічне сільське господарство не використовує хімічно синтезованих добрив, пестицидів та інших хімічних препаратів.

Її основною метою є виробництво екологічно чистої продукції, збереження родючості ґрунту, використання відновлюваних ресурсів в сільському господарстві та зменшення рівня забруднення навколишнього середовища. Визначено, що екологічно чистою продукцією вважають таку продукцію, яку отримано шляхом використання екологічно чистих природних ресурсів та технологій виробництва і за якісними параметрами відповідає діючим стандартам та прийнятним санітарно-гігієнічним нормам.

Наукова новизна. Доведено, що в Україні важливе значення має застосування економічного механізму природопольовання та забезпечення природоохоронної діяльності, передбачаючої введення плати за використання природних ресурсів та за забруднення навколишнього середовища.

Практична значимість. Отримані результати свідчать про те, що в Україні необхідно поощрювати підприємства, які застосовують малоотходні та екологічно чисті технології. Забруднення навколишнього середовища повинно бути невигідним для сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: навколишнє середовище, природні ресурси, екологія, механізм управління, регулювання, конкурентоспроможність, земельні ресурси, родючість ґрунту.